

نمایش خلاق؛ بررسی تازه از زندگی

پیشنهادی برای فعالیت‌های هنری

● راحله ملکان

● عضو گروه تألیف پیش‌دبستان اداره کل آموزش و پرورش

شهرستان‌های استان تهران

کمک می‌گیرند. در نمایش خلاق، فرایند کار، نتیجه و محصول کار است. در واقع محصولی وجود ندارد. طبق قرارداد، در این نمایش، هیچ شخص، بازی، تمرین برای اجرا، متن، حفظ کردن نقش، وسیلهٔ صحنه، لباس، صحنه‌آرایی و گرمی وجود ندارد. هر چند از برخی از این عناصر هم می‌توان استفاده کرد، اما آن چنان که پیداست، عمده نیست (آقاعباسی، ۱۳۸۴). در نمایش خلاق، ساخت یک قصه یا نمایش در سطح حرفه‌ای و مطلوب هدف نیست، بلکه کیفیت مسیری که کودک به همراه مربی طی می‌کند و مشارکت او در تمام مراحل مورد نظر است (گروه پیش‌دستانی دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی، ۱۳۸۸).

در کتاب «پرورش خلاقیت به کمک بازی‌های وانمودی»، ترجمهٔ دکتر حمید علیزاده و علیرضا روحی می‌خوانیم: بازی‌های وانمودسازی (که اساس و پایهٔ نمایش خلاق هستند) در این ابعاد تأثیرگذاری دارند: بهتر شدن خلق و خو، خودآگاهی، مهارت تصور، مهارت‌های کلامی، آگاهی از احساسات و هیجانات، یادگیری نقش‌ها در موقعیت‌های اجتماعی جدید، انعطاف‌پذیری در موقعیت‌های جدید و خلاقیت.

در مورد هر کدام از این موارد، مقالات و کتاب‌های بسیار نوشته شده‌اند و ما می‌توانیم با انجام فعالیت‌های نمایشی، به همهٔ آن‌ها بپردازیم.

● فضای نمایش خلاق

بهترین فضا برای کار نمایش خلاق، اتافی است بدون هیچ وسیله. در مدرسه‌ها می‌توان از نمازخانه، سالن یا کلاس‌های بزرگ برای این منظور استفاده کرد یا بخش‌هایی از کار را در کلاس درس به اجرا درآورد.

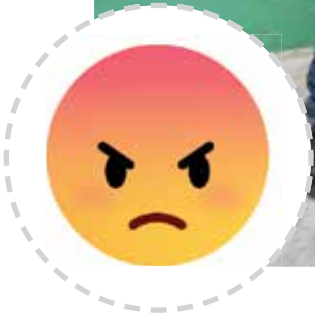
مطالب پیش روی شما شامل دو قسمت است: بخش اول درباره نمایش خلاق و بخش دوم تجربه‌ای از یک جلسهٔ عملی نمایش خلاق با کودکان پیش‌دبستان.

● بخش اول: نمایش خلاق چیست؟

نمایش خلاق یک روند علمی و گروهی کار با کودک است که در آن مربی، با تشخیص توانایی‌ها و نیازهای کودکان و با کمک خودشان، مفهومی را در قالب نمایش به صورت غیرمستقیم آموزش می‌دهد (گروه پیش‌دستانی دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی، ۱۳۸۸). نمایش خلاق ترکیبی از تئاتر و تعلیم و تربیت است. توانایی‌های بالقوهٔ انسان را به فعل در می‌آورد. تفکر در آن هم شهودی و هم منطقی است و تعلیم و تربیتی همراه با سرگرمی و مشارکت است (آقاعباسی، ۱۳۸۴). تأثیر سازندهٔ نمایش خلاق به حدی است که امروزه از آن به عنوان یکی از ابزارهای تربیتی بسیار مؤثر در تعلیم و تربیت معاصر یاد می‌شود (قاسم‌تبار، ۱۳۹۱).

از این‌رو، نوع محتوای آموزشی باید به‌دقت تعیین و به کمک مربیان مجرب و براساس اصول صحیح آموزشی به کودکان آموزش داده شود تا نتیجهٔ مطلوب حاصل و ذهن خلاق کودک شکوفا شود. به این منظور، آموزش فعالیت‌های خلاق در رشته‌های هنری، از جمله نقاشی، حجم‌سازی و موسیقی، به‌ویژه بازی‌های نمایشی، باعث شکوفایی و رشد ذهنی کودک می‌شود (فیض‌شیراز، ۱۳۸۵).

نمایش خلاق مهم‌ترین نمایش جهان است و سایر نمایش‌های دیگر از آن

می‌توانید هر بار به شکلی آن‌ها را منظم کنید، اما به‌جای گرد ایستادن، تصور خلاقیتی ایجاد کنید. مثلاً شکل خورشید یا دور یک زمین فوتبال را مطرح کنید. بعد از پیشرفت بچه‌ها می‌توانید این فعالیت‌ها را در زمان راه رفتن بچه‌ها مطرح کنید. خب، حالا خورشید ما خیلی گرم است، همه گرممان شده (با توضیحات مربی یا معلم، کودکان حرکات نمایشی آن را انجام می‌دهند. حرکات نمایشی بچه‌ها می‌تواند با هم متفاوت باشد، اما اگر در جلسات اول هنوز ذهنیتی از کار ندارند، می‌توانید با حرکات آن‌ها را راهنمایی کنید). حالا خورشید داغ شده است (نوع حرکت هر کودک تغییر می‌کند. آن‌ها می‌توانند فردی یا گروهی تصویرسازی کنند. در بسیاری از حرکات، شدت و اغراق را کم کم وارد می‌کنیم). حالا خورشیدمان کوچک‌تر و کم‌کم سرد می‌شود (بچه‌ها حلقه را تنگ‌تر می‌کنند) و تبدیل به ماه می‌شود. شعر «تو که ماه بلند آسمونی» با انجام حرکاتی نمایشی خوانده می‌شود.

تو که ماه بلند آسمونی

منم ستاره می‌شم دور تو می‌گیرم

اگه ستاره بشی دورمو بگیر

منم ابر می‌شم روتو می‌گیرم

اگه ابر بشی رومو بگیر

منم بارون می‌شم چیک‌چیک می‌بارم

اگه بارون بشی چیک‌چیک بیاری

منم سبزه می‌شم سر در میارم

تو که سبزه می‌شی سر در میاری

منم گل می‌شم و پهلوت می‌شینم

تو که گل می‌شی و پهلوم می‌شینی

منم بلبل می‌شم چه‌چه می‌خونم

بخش دوم: کارگاه نمایش خلاق

یک جلسه نمایش خلاق با کودکان پیش دبستان را که تجربه این جانب بوده است، مطالعه فرمایید:

آماده‌سازی

جلسه اول نمایش خلاق بسیار مهم است، زیرا شما باید بتوانید نظر کودکان را جلب کنید و با کمک بازی و جادو، روند نمایش خلاق را جذاب ارائه دهید. به کودکانی که وارد بازی نمی‌شوند زمان دهید و فعالیت‌ها را به گونه‌ای پیش ببرید که آن‌ها را کم‌کم وارد بازی کنید. دقت کنید اصراری بر ورود بچه‌ها به بازی نداریم. آن‌ها اگر جدا هم ایستاده باشند، از نظر ذهنی فعال اند.

همچنین، بیان سه قانون در جلسه اول اهمیت بسیار دارد:

قانون اول: هر زمان صدای این زنگ (ضربه دو چوب، صدای زنگوله، و ترجیحاً صداهایی که مثل زدن روی میز تکراری نباشد) را شنیدید، همه به مجسمه تبدیل می‌شوید (این قانون برای زمان‌هایی است که کنترل کودکان از دستتان خارج می‌شود).

قانون دوم: اگر کسی به دوستش برخورد کند، یک ستاره جادویی در ذهنش به دوستش اضافه می‌شود. مواظب باشید ستاره‌هایتان کم نشوند؛ مثل جان شما در بازی رایانه‌ای (می‌توانید روش‌های دیگری را برای برخورد نکردن بچه‌ها با هم طراحی کنید).

قانون سوم: اگر کسی دوستش را هل بدهد، روی صندلی می‌نشیند و سه دقیقه با ما بازی نمی‌کند. (این صندلی خاصی نیست، یکی از صندلی‌های کلاس است که روبه‌روی ساعت گذاشته می‌شود. میزان زمان خارج بودن از بازی را هم روی ساعت به کودک نشان می‌دهیم. میزان اقتدار شما و نظم کلاسی‌تان در حرف‌شنوی بچه‌ها نقش تعیین‌کننده دارد).

تمرین‌های دستگرمی

معلم: بچه‌ها، بیایید دست‌هایمان را به هم بدهیم و یک خورشید بزرگ درست کنیم. (برای گرد و منظم ایستادن بچه‌ها در ابتدای کار

در بداهه باید به دنبال یک گره باشند و بعد آن را حل کنند. مهم این است که شما بتوانید جزئیات را برای آن‌ها بیشتر کنید. البته اگر فضا سازی شما خوب بوده باشد، بچه‌ها مثل خاله‌بازی‌های خود، مدت‌ها بدون خستگی آن را انجام می‌دهند. اما اگر متوجه شدید که دقت انجام کار آن‌ها زیاد است، با اضافه کردن جزئیات و فضا سازی‌های دیگر، به آن‌ها کمک کنید. در واقع این مرحله مهم‌ترین و زمان‌گیرترین مرحله است.

نکته: شما در انتهای سال تحصیلی کم‌کم به بازی نقش نزدیک می‌شوید. آن‌قدر مهارت‌های نمایشی کودکانتان پیشرفت داشته است که حال می‌تواند یک داستان را بازی کنند؛ حتی بدون اینکه دیالوگی حفظ کنند، زیرا توانایی بداهه را پیدا کرده‌اند.

بحث گروهی

بهتر است بعد از هر بداهه یا بازی نقش، دوستان همدیگر را نقد کنند. در سنین بالاتر می‌توان از نگارش خلاق استفاده کرد، اما در پیش دبستان باید بعد از چندین جلسه، بداهه و بازی نقش را با نیمی از بچه‌ها انجام دهید و از نیمی دیگر بخواهید با دقت به بازی آن‌ها نگاه کنند و آن را نقد کنند. از کودکان بپرسید: آیا نقش گربه خوب بازی شد؟ چرا؟ چه کسی می‌تواند این نقش را بهتر اجرا کند؟

آیا بالا رفتن از سنگ‌ها و کوه به گونه‌ای بود که شما احساس کنید آن‌ها دارند یک سربالایی را طی می‌کنند؟ چه جاهایی خوب انجام دادند و چه جاهایی خیر؟ آیا شما می‌توانید این موقعیت را بهتر بازی کنید؟

چنانچه این مرحله انجام شود، نه تنها ما به فرزندمان نقد سالم را آموخته‌ایم، بلکه مهارت‌های تفکر آن‌ها را نیز ارتقا داده‌ایم.

روش دیگر برای دستگرمی: می‌توان کودکان را دعوت به نشستن کرد تا تک‌تک آن‌ها در جلوی دوستانشان نمایش بی‌کلام انجام دهند و با فعالیت‌هایی گروهی ترتیب داد و همه در حال حرکت باشند:

بچه‌های گل حالا فکر می‌کنیم که همه خوابند و ما می‌خواهیم آرام راه برویم، (بعد از چند ثانیه راه رفتن) هر دو نفری که به هم رسیدن بدون صدا و به نوبت هر کدام کاری انجام داده و به هم نگاه کرده و حدس می‌زنند که دوستشان چه کاری انجام داده؟

مثل باقی مراحل مربی هم در حال فعالیت هست و همان فعالیت را با بچه‌ها انجام می‌دهد. در انتها این مرحله را به مرحله بعد پیوند می‌دهید مثلاً می‌توانید کم‌کم به سمت منطقه جدایی که جلوی دید همه بچه‌ها باشد، رفته شروع به حرکت کنید بچه‌ها باید حدس بزنند که شما دارید از کوه بالا می‌روید و بعد از حدس آن‌ها وارد مرحله بعد می‌شویم.

نکته: پیشنهاد من این است که یک یا دو ماه اول تنها روی نظم‌دهی کلاس تمرکز کنید و مرحله دستگرمی را به روش‌های گوناگون و با موقعیت‌سازی‌های کوتاه تمرین کنید. مثلاً بیان موقعیت آب کشیدن از چاه، فوتبال با یک توپ فرضی، بستنی خوردن و گم شدن در خیابان را انجام دهید. در واقع دو مرحله اول مهم‌ترین مراحل هستند. براساس نوآموز بودن و سن بچه‌ها، هر کلاس می‌تواند زمان متفاوتی داشته باشد.

بداهه‌سازی

تصویر کوهستان را به کودکان نشان می‌دهید: بچه‌ها بیایید امروز برویم اینجا. باید چه لباسی بپوشیم: کفش، جوراب، کوله‌پشتی و کاپشن. خب بیاید این‌ها را بپوشیم. (روی نوع پوشیدن و جزئیات آن تمرکز کنید. اگر کودکانتان نمی‌دانند چطور کوله‌پشتی را روی کولشان ببندازند، در تمرینات دستگرمی و پانتومیم، ابتدا به کمک یک کوله واقعی و بعد با جلب توجه آن‌ها به جزئیات، آنان را در این باره یاری کنید.)

خب، حرکت می‌کنیم. مواظب باشیید اینجا سنگ‌ها کمی لق شده‌اند. دست دوستت را بگیر نیفتد! وای من یک عقاب می‌بینم! (هر چه فضا سازی شما بهتر باشد، احتمال اینکه شما سکوت کنید و کودکان کار را ادامه دهند، بیشتر است. دانش آموزان خلاق و جسور کلاس در این مرحله بداهه را دست می‌گیرند. مثلاً در یکی از کلاس‌ها یکی از کودکان وانمود کرد از کوه پرت شد.)

حالا همه آنچه اتفاق می‌افتد، باید در ادامه این ماجرا باشد. دیگر این شما نیستید که کار را ادامه می‌دهید. آنچه را در ذهن برنامه‌ریزی کرده‌اید، کنار بگذارید و کار را به بچه‌ها واگذار کنید، چون مطمئناً خلاقیت آن‌ها از شما بیشتر است. حالا یک گره ایجاد شده است که همه باید سعی کنند آن را حل کنند. در جلسات اول کمک شما چشمگیر است، اما کم‌کم کودکان می‌آموزند

منابع

۱. بداهه آقابعباسی. نمایش خلاق: قصه‌گویی و تئاترهای کودکان و نوجوانان. دانشگاه شهید باهنر کرمان. قطر، ۱۳۸۷.
۲. فائزه فیض شیخ‌الاسلام. مقدمه‌ای بر آموزش خلاقیت نمایشی برای کودکان: الگوها، روش‌ها و نمونه‌ها. مدرسه. تهران، ۱۳۸۶.
۳. قاسم‌تبار، سید نبی. (۱۳۹۱). تأثیر نمایش خلاق بر تحول اجتماعی کودکان پیش دبستان. فصلنامه علمی پژوهشی روان‌شناسی تحولی: روان‌شناسان ایرانی. سال هشتم، شماره ۳۳. تابستان ۱۳۹۱.
۴. راهنمای برنامه و فعالیت‌های آموزشی و پرورشی دوره پیش دبستانی. سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی. گروه پیش دبستانی دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی. انتشارات مدرسه، ۱۳۸۸.
۵. درونی جی. سینگر؛ جروم آل. سینگر. پرورش خلاقیت به کمک بازی‌های وانمودی. ترجمه دکتر حمید علیزاده و علیرضا روحی. جواهره رشد، ۱۳۸۷.